

УДК 378:[78+37.015.31:7]

Наталія Косінська

ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНОГО ДОСВІДУ МАЙБУТНЬОГО УЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ЗАСОБАМИ ІНТЕГРАЦІЇ МИСТЕЦТВ

У статті висвітлено особливості формування музично-естетичного досвіду майбутніх учителів музики в процесі фахового навчання на мистецьких факультетах вищої школи. Обґрунтовано та розроблено структуру музично-естетичного досвіду майбутнього учителя музики засобами інтеграції мистецтв. Визначено об'єкт, мету та завдання дослідження, розкрито методи та описано компетентності, набуті в процесі формування музично-естетичного досвіду засобами інтеграції мистецтв.

Ключові слова: майбутній вчитель музичного мистецтва, музично-естетичний досвід, структура музично-естетичного досвіду, інтеграція мистецтв.

В статье освещены особенности формирования музыкально-эстетического опыта будущих учителей музыки в процессе профессионального обучения на факультетах искусств высшей школы. Обоснована и разработана структура музыкально-эстетического опыта будущего учителя музыки средствами интеграции искусств. Определены объект, цель и задания исследования, раскрыты методы и описаны компетентности, приобретенные в процессе формирования музыкально-эстетического опыта средствами интеграции искусств.

Ключевые слова: будущий учитель музыкального искусства, музыкально-эстетический опыт, структура музыкально-эстетического опыта, интеграция искусств.

In the article feature formation of musical aesthetic experience of future teachers of music in the course of professional training in arts faculties of high school. The structure and grounded musical and aesthetic experients of future teacher of music by means of integrating arts. Defined object, purpose and objectives of the study, reveals the methods described and expertise gained in the process of musical and aesthetic experience of integration of arts. Conclusions about the prospects for further application of basic theoretical and methodological provisions of this research as a material for training courses, that allows them to integrate into the educational environment taking into account national and cultural backgrounds. It is proved that the formation of musical and aesthetic experience is an important part of professional

development of future teachers of music by means of integration of the arts.

Key words: *a future music art teacher, musical and aesthetic experients, the structure of musical and aesthetic experients, arts integration Tools.*

На шляху соціально-економічних і культурних перетворень, що ведуть до радикального оновлення українського суспільства, стрімко зростає роль майбутніх фахівців у галузі музично-педагогічної освіти. Динамічні соціокультурні трансформаційні процеси в нашій державі, вектор інтеграції в Європейське співтовариство детермінують створення в суспільстві умов для творчого саморозвитку людини. У зв'язку з цим, актуалізуються проблеми мистецької освіти, зокрема музично-естетичне виховання українського студентства. Це в свою чергу зумовлює потребу у визначенні дієвих чинників формування музично-естетичного досвіду майбутніх вчителів мистецьких дисциплін, як носіїв естетичних цінностей. На цьому наголошено в Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», в Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, Національній програмі виховання дітей та учнівської молоді України, Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 рр., Концепції виховання дітей та молоді в національній системі освіти.

В умовах постійного зростання обсягу наукової інформації, інформаційної перенасиченості навчання, а також спрямованості сучасної освіти на формування системи знань не за предметами, а за проблемами, становлення професійних якостей особистості вчителя тісно пов'язано із впровадженням в процес формування музично-естетичного досвіду ідей інтеграції знань. Музично-естетичний досвід – сукупність музичних знань та вмінь, усвідомлення засобів реалізації дій та емоційно-чуттєвої вихованості, характеризує рівень розвитку особистості в цілому в різних видах музичної діяльності.

Структура музично-естетичного досвіду: мотиваційно-орієнтовний компонент(включає музичні потреби, переваги, знання); операційно-перцептивний компонент(узагальнює музичні вміння та здібності); контрольнo-оцінювальний компонент(характеризує рівень розуміння людиною образного змісту музики); вміння естетично оцінювати музичні твори; навички інтерпретувати музичні твори.

У працях сучасних науковців широко досліджувались такі види досвіду, як: художньо-естетичний – О. Шевнюк, музично-естетичний – Т. Завадська [2], морально-естетичний – С. Хлебик, морально-етичний – О. Олексюк [7], досвід музично-виконавської діяльності – О. Хлебнікова. Аналіз наукових досліджень засвідчив зростання інтересу вчених до проблеми розвитку художньої культури майбутніх вчителів музики, розширення їхньої компетентності в різних видах мистецтва, поліхудожнього виховання (Л. Масол, Л. Рапацька, О. Шевнюк, О. Щолокова, Б. Юсов та

інші).

Розгляду проблеми інтеграції знань в освіті присвячено значну кількість наукових робіт. Так, теоретико-методичні засади інтеграції мистецтв у вищій школі розглянуті в чисельних працях (Е. Абдуллін, М. Берулава, І. Козловська, О. Мелік-Пашаєв, О. Олексюк, Г. Падалка, Л. Рапацька, О. Рудницька, О. Щолокова, М. Чапаєв, І. Яковлев та інші); інтеграція форм і змісту мистецького навчання майбутніх фахівців (А. Вербицький, В. Безрукова, В. Гінецинський, М. Костюков, В. Сидоренко, В. Харитонов та інші); музично-естетичні можливості мистецтва у вищій школі розглянуто у працях (С. Горбенко, Д. Кабалевський, Л. Масол, О. Олексюк, Г. Падалка, М. Румер та інші); теоретичні аспекти формування естетичної культури (Ю. Борєв, І. Гончаров, О. Онищенко, В. Розумний, О. Семашко, А. Швейцер та інші); теорії розвитку мислення особистості в процесі навчання (В. Давидов, В. Краєвський, І. Лернер та інші).

Необхідність інтеграції мистецьких знань учителів у процесі художнього навчання зумовлена цілісним характером художньо-пізнавальної діяльності суб'єктів мистецької освіти та їх майбутньої фахової роботи. Цільова установка на формування інтегративних мистецьких знань учителів художнього профілю передбачає орієнтацію на взаємодію і взаємопроникнення знань різних художніх структур в єдиному естетичному середовищі, синтез знаково-сміслових елементів художньої мови різних видів мистецтва в процесі їх сприймання і переживання. У науково-методичній літературі проблема інтеграції мистецьких знань розглядається в різних аспектах, а саме: акцентується значний педагогічно-виховний потенціал інтеграції мистецтв (Ю. Фохт-Бабушкін, В. Ражніков, О. Рудницька, О. Ценко); досліджуються питання взаємодії різних видів мистецтва у педагогічному процесі (Л. Ващенко, Н. Карпова, Т. Крижанівська, Л. Масол, О. Мелік-Пашаєв, Т. Пеня, Г. Рижова); осмислюються завдання професійної художньо-естетичної підготовки вчителів (Т. Рейзенкінд, Л. Рапацька, О. Шевнюк, О. Щолокова); розкриваються шляхи впровадження інтегративних процесів у системи викладання окремих мистецьких дисциплін (М. Бонфельд, Г. Падалка); класифікуються рівні інтегративних зв'язків між предметами художнього циклу (В. Неверов, Г. Шевченко).

Аналіз змісту та організації мистецького навчання на музично-педагогічних факультетах показав, що виникла ціла низка суперечностей між: потребою суспільства у креативних фахівцях з високим рівнем музично-естетичного досвіду і недостатньою обґрунтованістю проблеми готовності студентів до творчої самореалізації; загостренням вимоги соціуму щодо впровадження інноваційних підходів до музичної підготовки майбутніх педагогів мистецьких дисциплін та неефективним методичним забезпеченням такої діяльності у вищих навчальних закладах; значним потенціалом інтеграції мистецтв, щодо формування музично-естетичного

досвіду майбутніх вчителів та його недостатнім використанням, застосуванням консервативного змісту, застарілих форм та методів такої діяльності.

Об'єкт дослідження – процес фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва.

Мета дослідження – теоретичне обґрунтування, розробка та експериментальна перевірка методики формування музично-естетичного досвіду майбутніх вчителів музичного мистецтва засобами інтеграції мистецтв.

Відповідно до мети визначено такі завдання:

- схарактеризувати сутність та структуру музично-естетичного досвіду майбутніх вчителів;
- розробити методику формування музично-естетичного досвіду майбутніх вчителів мистецьких дисциплін;
- визначити критерії, показники та встановити рівні сформованості музично-естетичного досвіду майбутніх вчителів;
- теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити методику формування музично-естетичного досвіду майбутніх учителів засобами інтеграції мистецтв.

Для реалізації мети й виконання поставлених завдань у дослідженні використані такі методи: теоретичні – аналіз, систематизація й узагальнення філософської, психолого-педагогічної, мистецтвознавчої літератури, науково-методичних джерел з метою з'ясування стану розробленості досліджуваної проблеми та уточнення понятійного апарату; емпіричні – педагогічне спостереження, анкетування, тестування, бесіди, оцінювання; обсерваційні – пряме та опосередковане спостереження; прогностичні – метод експертних оцінок, самооцінка; статистичні та графічні методи обробки експериментальних даних; моделювання – для розробки моделі формування ціннісних переконань майбутніх вчителів у процесі набуття музично-естетичного досвіду.

Важливою умовою формування музично-естетичного досвіду майбутніх вчителів є врахування в освітньому процесі феномена художньої інтеграції. Відповідно до способів функціонування мистецтв, ознайомлення з ними у навчальному процесі потрібно враховувати три основних аспекти: вивчення окремих видів мистецтва(інтеграція відсутня); використання прикладів взаємодії мистецтв, до якої належить демонстрація близьких за настроєм, стилем або жанром творів музики і живопису з метою посилення їх впливу на сприймаючого(інтеграція на рівні комплексу мистецтв); розгляд художнього синтезу, в якому відбувається органічне злиття різних видів художньої творчості(інтеграція на рівні художнього синтезу) [6].

В широкому значенні інтеграцію знань у галузі мистецької освіти

можна уявити, як послідовність етапів опанування художньої мови і набуття досвіду її сприйняття: від окремих видів моносенсорних мистецтв до відчуття та розуміння форм їх органічного поєднання.

Пріоритетність у формуванні мистецького досвіду майбутнього вчителя музики віддана таким навчально-виховним формам, як індивідуальні, індивідуально-групові та колективні заняття, лекції-концерти, самостійна робота студентів, виконання творчих завдань, підготовка та проведення педагогічної і виконавської практики, написання сценаріїв, режисерування та проведення мистецько-освітніх заходів, ведення індивідуального мистецького щоденника, створення власного мистецького портфоліо.

Формування музично-естетичного досвіду майбутніх вчителів здійснюється такими методами:

- організації та здійснення навчених дій;
- словесні, наочні, практичні;
- стимулювання та мотивації навчання: навчальні дискусії, пізнавальні ігри, методи навчального стимулювання;
- порівняння-аналізу музичних творів;
- контролю та самоконтролю: усний та письмовий контроль;
- узагальнення – інструмент становлення системи знань;
- творчих завдань – дає змогу інтегрувати культурологічну, виконавську, методичну підготовку та об'єднати всі елементи в єдиний процес;
- репродуктивні: інструктаж, пояснення, тренування, самостійна робота;
- інтегративні: методи педагогічного експерименту;
- за продуктивністю навчання: когнітивні – методи наук, методи навчальних процесів;
- креативні – інтуїтивні, методи евристики;
- оргдіяльнісні – адміністративні методи, методи вчителя;
- систематичності та послідовності;
- інтерпретаційні.

Засоби інтеграції мистецтв – це засоби виразності, притаманні різним видам мистецтв, тобто однакові за назвами, але різні за значенням для окремих мистецтв. Ці засоби є фундаментом єдності й взаємодії мистецтв, фактором мистецько-дидактичної інтеграції. Розглянемо на прикладах: мотив у музиці – короткий наспів, частина музичної теми, а в образотворчому мистецтві – це первинний елемент візерунку, гармонія – в музиці один з головних елементів музичної мови, поєднання звуків у співзвуччя, а в образотворчому мистецтві – поєднання різних засобів виразності, які органічно доповнюють одне одного, створюючи єдине ціле, контраст – один з виразних засобів, притаманний усім видам мистецтва. У

музичному мистецтві виражається динамікою, темпом, характером музики, в образотворчому мистецтві – це співставлення протилежних за характером зображень (велике-мале, темне-світле).

Компетентності, сформовані в процесі набуття музично-естетичного досвіду засобами інтеграції мистецтв: музично-естетична – сукупність музичних, емоційних та естетичних знань та вмінь; інформаційна – володіння інформаційними технологіями, уміння опрацьовувати різні види інформації; комунікативна – здатність до міжособистісного спілкування; художньо-естетична – сформованість системи художньо-естетичних, мистецтвознавчих та культурологічних знань; музично-виконавська – спроможність вчителя до художньо-інтерпретаційної, самостійно-творчої, виконавсько-презентативної діяльності; фахова компетентність – сукупність знань, умінь, досвіду та особистісних якостей, що дозволяють вчителю ефективно здійснювати професійну діяльність.

Обґрунтування та експериментальна перевірка формування музично-естетичного досвіду майбутніх вчителів мистецьких дисциплін з використанням засобів інтеграції мистецтв забезпечить можливість зростання на особистісному рівні; розширить спектр естетичних потреб; сформує музично-естетичний світогляд та досвід залучення особистості до широкого кола художньо-естетичних переживань.

Ефективність формування фахового досвіду майбутніх вчителів мистецьких дисциплін залежить від комплексної реалізації таких умов: впровадження в навчальний процес герменевтичних методів спілкування з мистецтвом, застосування в процесі мистецької підготовки інтегративного підходу, створення в навчальному закладі мистецько-освітнього середовища, що забезпечить максимальну реалізацію мистецького потенціалу майбутніх вчителів.

Основні теоретичні положення та методичні рекомендації в перспективі можуть бути використані як матеріал до навчальних дисциплін «Методика музичного виховання», «Постановка голосу», «Музична педагогіка». Систематизація методичних положень досліджуваного феномена дозволяє інтегрувати їх в освітнє середовище з урахуванням національних, ментальних та культурних особливостей.

Таким чином, формування музично-естетичного досвіду є важливою складовою професійного становлення майбутніх вчителів музичного мистецтва засобами інтеграції мистецтв.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гризоглазова Т. И. Формирование нравственного опыта младших школьников средствами музыкальной сказки. Дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.01. – К., 1994. – 133 с.
2. Завадская Т. Н. Формирование музыкально-эстетического опыта

- младших школьников: Дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Киев. пед. ин-т им. М. П. Драгоманова. – К., 1993. – 195 с.
3. Зязюн І. А. Естетичний досвід особи. Формування і сфери вияву. – К. : Вища школа, 1976. – 172 с.
 4. Каган М. С. Опыт системного анализа человеческой деятельности. // Философские науки. – 1990. – № 5.–С. 43–53.
 5. Карась Г. В. Формування естетичного досвіду старшокласників у фольклорних колективах: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. – Ів.-Франківськ, 1996. – 234 с.
 6. Масол Л. М.Методика навчання мистецтва у початковій школі: Посібник для вчителів 2006. – 256 с.
 7. Олексюк О. Н. Формирование нравственно-эстетического опыта студентов вузов культуры в художественно-творческих коллективах: Дисс. канд. пед. наук: 13.00.01. – К., 1988. – 204 с.
 8. Скорик Т. В. Формування естетичного досвіду студентів засобами музики: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. – К., 1998. – 169 с.
 9. Хлебик С. Р. Формирование нравственно-эстетического опыта младших школьников средствами искусства: Дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.01 – К., 1992. – 227 с.
 10. Шевнюк О. Л. Формування художньо-естетичного досвіду майбутнього вчителя: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. – К., 1995. – 202 с.